

J.M. COETZEE

Epoca de fier

Traducere din engleză și note de
IRINA HOREA

HUMANITAS
fiction

Pentru
V.H.M.C. (1904–1985)
Z.C. (1912–1988)
N.G.C. (1966–1989)

Alături de garaj este o alee, poate-ți amintești de ea, te jucai uneori acolo cu prietenii tăi. Acum e un loc mort, pus-tiu, nefolosit, unde se îngrămădesc și putrezesc frunzele măturate de vânt.

Ieri, la capătul acestei alee, am dat peste o casă din cutii de carton și folii de plastic, și un bărbat culcat pe-o parte înăuntru, un bărbat pe care îl mai văzusem pe stradă: înalt, subțire, cu pielea vârstată și dinți lungi, cariați, care poartă un costum gri, lăbărțat, și o pălărie cu un bor moale. Acum avea pălăria pe cap, dormea cu borul îndoit sub ureche. Un om al străzii asemenea multor oameni ai străzii, care dau târcoale parcarilor de pe strada Mill, cerșind de la cumpărători, care beau sub șoseaua suspendată și mânâncă ce găsec prin tomberoane. Unul dintre oamenii străzii pentru care august, luna ploioasă, este cea mai rea dintre toate. Adormit în cutia lui, cu picioarele rășchirate, ca ale unei marionete, cu gura căscată. Un miros cu totul neplăcut stăruia în jurul lui: urină, vin dulce, haine mucegăite și încă ceva. Murdar.

O vreme am stat și m-am uitat lung la el, m-am uitat și am adulmecat. Un musafir care mă obligă să-i accept vizita tocmai în această zi.

Aceasta era ziua când am aflat vești de la doctorul Syfret. Veștile nu erau bune, dar erau ale mele, destinate mie, doar

ale mele, nu le puteam refuza. Îmi fuseseră date ca să le iau în brațe, să le strâng la piept și să le duc acasă, fără să strâng mâna cuiva, fără să vărs lacrimi.

— Mulțumesc, domnule doctor, am spus eu. Mulțumesc pentru franchețe.

— O să facem tot ce putem, a zis el, o să rezolvăm totul împreună.

Dar în spatele frontului de camaraderie, vedeam încă de pe-acum că bătea în retragere. *Sauve qui peut*. Devotamentul lui era față de cei vii, nu față de cei care trag să moară.

Tremuratul a început abia când am coborât din mașină. Când am închis ușa garajului, tremuram toată: ca să mă liniștesc, a trebuit să strâng din dinți, să-mi încleștez mâna pe geantă. Atunci am văzut cutiile, l-am văzut pe el.

— Ce faci aici? am întrebat, auzind iritarea din propria-mi voce, nestăpânind-o. Nu poți sta aici, trebuie să pleci.

Nu s-a clintit, a rămas culcat în adăpostul lui, privind în sus, cercetând ciorapii de iarnă, haina albastră, fusta care dintotdeauna cade oarecum prost, părul cărunt tăiat scurt pe o fâșie de scalp, scalpul unei bătrâne, rozaliu, ca de prunc.

Apoi și-a tras înăuntru picioarele și s-a ridicat fără grabă. Tăcut, s-a întors cu spatele la mine, a scuturat folia neagră de plastic, a împăturit-o în două, în patru, în opt. A scos de undeva o sacoșă (AIR CANADA, scria pe ea) și i-a închis fermoarul. Eu m-am tras în lături. Lăsând acolo cutiile, o sticlă goală și miros de urină, a trecut pe lângă mine. Pantalonii îi atârnav; i-a săltat în sus. Am așteptat ca să fiu sigură că a plecat, l-am auzit pitind plasticul în gard, de cealaltă parte.

Prin urmare, două lucruri în intervalul unei ore: vestea, de care mă temeam de mult, și această recunoaștere, această altă vestire. Prima dintre păsările de pradă, promptă, infailibilă. Cât timp îi voi putea ține la distanță: hoitarii din

Cape Town, al căror număr nu scade niciodată? Care umblă goi și nu simt frigul. Care dorm sub cerul liber și nu se îmbolnăvesc. Care flămânez și nu slăbesc. Încălziți pe dinăuntru de alcool. Bolile contagioase și infecțiile din sângele lor, mistuite în flăcări lichide. Gunoierii de după festin. Mulți, cu aripi uscate, ochi sticloși, nemiloși. Moștenitorii mei.

Cu ce pas încet am intrat în casa asta goală, din care fiecare ecou a dispărut, unde fiecare călcătură a tălpii goale pe dușumea este seacă, surdă! Ce dor mi-era să fi aici, să mă iei în brațe, să mă mângâi! Încep să înțeleg adevăratul sens al îmbrățișării. Îmbrățișăm ca să fim îmbrățișați. Ne îmbrățișăm copiii ca să fim cuprinși în brațele viitorului, să trecem dincolo de moarte, să fim strămutați. Așa simțeam când te îmbrățișam pe tine, întotdeauna. Aducem pe lume copii ca să aibă grijă de noi. Adevăruri casnice, adevărul unei mame: de acum până la sfârșit, doar asta vei auzi de la mine. Prin urmare: ce dor mi-era de tine! Ce dor mi-era să urc la etaj, la tine, să mă așez pe patul tău, să-mi trec degetele prin părul tău, să-ți șoptesc în ureche, așa cum făceam în diminețile din timpul școlii: „Ora de sculare!“ Apoi, când te răsuceai în pat, cu trupul cald de sânge, respirația mirosindu-ți a lapte, ca să te iau în brațe, gestul pe care noi îl numeam „Dă la mama o îmbrățișare mare“, cu înțelesul tainic – înțelesul niciodată rostit – că mami nu trebuie să fie tristă, pentru că nu va muri, ci va continua să trăiască în tine.

A trăi! Tu ești viața mea; te iubesc așa cum iubesc viața. Dimineața, ies din casă, îmi umezesc degetul și-l ridic, să văd de unde bate vântul. Când răceala vine dinspre nord-vest, dinspre partea ta de lume, stau multă vreme adulmecând, concentrându-mi atenția în speranța că, peste cei douăzeci de mii de kilometri de pământ și mare, o să ajungă la mine o adiere a mirosului de lapte pe care încă îl mai porți în spațele urechilor, în pliul gâtului.

Prima sarcină ce-mi revine, începând de azi: să rezist imboldului de a-mi împărtăși moartea. Să te iubesc pe tine, să iubesc viața, să-i iert pe cei vii și să-mi iau rămas-bun fără amărăciune. Să îmbrățișez moartea pentru că e a mea, doar a mea.

Și-atunci cui scriu toate astea? Răspuns: ție, și totuși nu ție; mie; ție din mine.

Toată după-amiaza am încercat să-mi fac de lucru, curățând sertarele, sortând și aruncând hârtii. Când s-a inserat, am ieșit din nou. În spatele garajului, adăpostul era din nou amenajat, cu folia neagră întinsă bine peste el. Înăuntru zăcea bărbatul, cu genunchii ridicați și cu un câine lângă el, care și-a ciulit urechile și a dat din coadă. Un collie, cățelandru, puțin mai mare decât un pui, negru, cu vârfurile urechilor albe.

— Fără foc, i-am spus eu. Înțelegi? Nu vreau nici un foc, nu vreau mizerie.

S-a ridicat în capul oaselor, și-a frecat gleznele goale, s-a uitat în jur ca și când nu știa unde se află. Chip călos, vârstat de vreme, cu pungi sub ochii de alcoolic. Ochi verzi ciudați, nesănătoși.

— Vrei să mănânci ceva? l-am întrebat.

M-a urmat la bucătărie, câinele la călcâiele lui, și a așteptat cât i-am pregătit un sandvici. A îmbucut din el, dar parcă a uitat să mestece, stătea lângă tocul ușii cu gura plină, lumina îi lucea în ochii verzi, goi, câinele scheuna încet.

— Trebuie să fac curățenie, am zis nerăbdătoare și m-am apropiat de ușă, să i-o închid în nas.

El a plecat fără murmur; dar, înainte să dea colțul, am fost sigură că l-am văzut aruncând sandviciul și pe câine năpustindu-se după el.

Pe vremea ta, nu erau atâția boschetari. Acum au devenit o parte a vieții de-aici. Dacă mă sperie? Una peste alta, nu.

Nițică cerșetorie, nițică șterpeală; murdărie, zgomot, beți-văneală; nu mai rău de-atât. De bandele de derbedei mă tem eu, de băieții ăia cu gurile încleștate, rapace, ca niște rechini, asupra cărora începe să se lase umbra închisorii. Copii care-și bat joc de copilărie, de timpul minunilor, timpul când crește sufletul. Sufletul lor, organele minunării, ciuntite, pietrificate. Și de cealaltă parte a mării prăpastii, verii lor albi, la fel de ciunțiți la suflet, învelindu-se tot mai strâns în coconii lor adormiți. Lecții de înot, lecții de călărie, lecții de balet; cricket pe pajiște; vieți petrecute în grădini împrejmuite de ziduri, păzite de buldogi; copii ai paradisului, blonzi, inocenți, strălucind de o lumină angelică, ușori ca niște *putti*. Locuința lor, limbul nenăscuților, inocența lor, inocența larvelor de albină, dodoloațe, albe, înmuiate în miere, absorbind dulceața prin pielea lor moale. Moțăitoare sufletele lor, pline de beatitudine, abstrase.

De ce-i dau omului ăstuia de mâncare? Din același motiv din care i-aș hrăni câinele (furat, sunt sigură) dacă ar veni să cerșească. Din același motiv din care ți-am dat ție sân. Să fii destul de plin ca să dai, și să dai din propria plinătate; ce motivație mai puternică poate fi? Din trupurile lor smochinite, până și bătrânii încearcă să mai stoarcă un ultim picur. O voință încăpățânată de a da, de a hrăni. Viclean a fost gândul morții când mi-a ales sânul pentru prima sa săgeată.

Azi-dimineață, ducându-i o cană cu cafea, l-am găsit urînând în șanț, și o făcea aparent fără rușine.

— Vrei ceva de lucru? l-am întrebat. Pot să-ți dau o grămadă de treburi de făcut.

N-a zis nimic, a băut în schimb cafeaua, ținând cana cu ambele mâini.

— Îți irosești viața, am zis eu. Nu mai ești copil. Cum poți să trăiești așa? Cum poți să zaci toată ziua fără să faci nimic? Nu pot să pricep.

E adevărat: nu pot pricepe. Se revoltă ceva în mine în fața delăsării, indolenței, în fața acceptării disoluției.

El a făcut ceva ce m-a șocat. Privindu-mă drept în față, prima dată când mă privea drept în față, a scuipat un gogoloi de flegmă, groasă, galbenă, cu zăbranic maroniu de la cafea, pe cimentul de lângă piciorul meu. Apoi a azvârlit cana spre mine și a luat-o din loc.

Chestia în sine, m-am gândit eu, cutremurată; chestia în sine, scoasă la lumină între noi. Scuipatul nu asupra mea, ci în fața mea, ca să-l pot vedea, să-l inspectez, să mă gândesc la el. Cuvântul lui, soiul lui de cuvânt, din propria lui gură, cald în clipa în care l-a părăsit. Un cuvânt, neîndoielnic, dintr-o vorbire dinaintea vorbirii. Întâi privirea, apoi scuipatul. Ce privire? O privire lipsită de respect, de la un bărbat la o femeie destul de bătrână să-i fie mamă. Na, ia-ți cafeaua!

Ieri-noapte n-a dormit pe alee. Au dispărut și cutiile. Dar, uitându-mă primprejur, am dat în magazie peste sacoșa Air Canada și un loc pe care și l-o fi potrivit pentru sine în mormanul de lemne și sarcinile de vreascuri. Prin urmare, știu că se va întoarce.

Șase pagini deja, toate despre un om pe care nu l-ai întâlnit niciodată și nici nu-l vei întâlni. De ce scriu despre el? Pentru că este și nu este persoana mea. Pentru că în privirea pe care mi-o aruncă mă văd pe mine într-un fel care poate fi pus pe hârtie. Altfel, ce-ar fi toată scriitura asta altceva decât un geamăt, acum ascuțit, acum înfundat? Când scriu despre el, scriu despre mine. Când scriu despre câinele lui, scriu despre mine; când scriu despre casă, scriu despre mine. Bărbat, casă, câine; oricare ar fi cuvântul, prin el întind o mână spre tine. Într-o altă lume, n-aș avea nevoie de cuvinte. Aș apărea la tine în prag, „Am venit în vizită“, și-aș spune,

și asta ar fi tot: te-aș îmbrățișa și aș fi îmbrățișată. Dar în lumea asta, în vremea asta, trebuie să ajung la tine prin cuvinte. Astfel, zi după zi mă transform în cuvinte și împachetez cuvintele în hârtie, ca pe niște dulciuri; ca pe niște dulciuri pentru fiica mea, de ziua ei, de ziua nașterii ei. Cuvinte din mine, picături din mine, pe care ea să le desfacă din ambalaj când va socoti de cuviință, să le bage în gură, să le sugă, să le absoarbă. Așa cum scrie pe sticlă: picături de modă veche, picături preparate de bătrâni, preparate și îmbuteliolate cu dragoste, dragostea pe care nu putem decât s-o simțim față de cei cărora ne dăruim pentru a fi devorați sau aruncați la gunoi.

Deși a plouat fără întrerupere toată după-masa, abia când s-a întunecat am auzit scârțâitul porții și, un minut mai târziu, răpăitul ghearelor câinelui pe verandă.

Mă uitam la televizor. Unul din tribul de *ministers* și *onderministers* făcea o declarație către națiune. Stăteam în picioare, așa cum fac întotdeauna, ca un fel de a-mi păstra, atât cât pot, respectul de sine (cine ar fi dispus să stea așezat în fața plutonului de execuție?). *Ons buig nie voor dreigemente nie*, zicea respectivul: nu ne înclinăm în fața amenințărilor: genul ăsta de discurs.

În spatele meu, perdelele erau trase în lături. La un moment dat, am devenit conștientă de faptul că bărbatul, al cărui nume nu-l cunosc, se uita și el prin geam, peste umărul meu. Așa că am dat sonorul mai tare, pentru ca, dacă nu neapărat cuvintele, măcar cadența să ajungă până la el, ritmurile lente, agresive ale limbii afrikaans, cadențe înfundate, ca de baros care bate un par în pământ. Am ascultat împreună, lovitură după lovitură. Rușinea vieții pe care o trăiești sub ăștia: deschizi un ziar, deschizi televizorul și e ca și când ai îngenunchea să se urineze pe tine. Sub ei: sub pânțele lor burduhănoase, sub bășicile lor pline. „Zilele voastre

sunt numărate“, șopteam eu odată, demult, celor care acum îmi vor supraviețui.

Mă pregăteam să plec la cumpărături, tocmai deschideam ușa garajului, când brusc am avut un atac. Un atac: atât: durerea aruncându-se asupra mea ca un câine, înfigându-și colții în spinarea mea. Am scos un țipăt, incapabilă să mă mișc. Atunci el, bărbatul ăsta, a apărut de niciunde și m-a ajutat să ajung în casă.

M-a întins pe canapea, pe partea stângă, singura poziție confortabilă ce mi-a mai rămas. El aștepta.

— Așază-te, i-am spus.

S-a așezat. Durerea începea să se potolească.

— Am cancer, am zis. Și-a sfredelit drum în os. Asta doare.

Nu eram sigură că înțelege.

O tăcere lungă. Apoi:

— Asta e o casă mare, a spus el. Ai putea s-o transformi în cămin.

Am făcut un gest obosit.

— Ai putea închiria camere studenților, a continuat el netulburat.

Am căscat și, simțind că-mi cad dinții, mi-am acoperit gura. Cândva, aș fi roșit. N-o mai fac.

— Am o femeie care mă ajută la gospodărie, am zis eu. Lipsește până la sfârșitul lunii, s-a dus să-și viziteze rudele. Ai rude?

Ciudată expresie: a avea rude. Eu am rude? Ești tu ruda mea? Nu cred. Cred că numai despre Florence se poate spune că are rude.

Nu mi-a răspuns. Are, așa, un aer de om fără copii. Care nu are nici un copil pe lumea asta, dar nici copilărie în trecutul său. Chipul lui, numai oase și piele tăbăcită de vreme. Așa